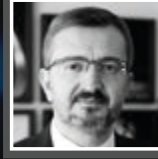

AK PARTİ VE KÜRESEL GÜÇ REKABETİ

Burhanettin **Duran**

bduran@setav.org

KÜRESEL ÖLÇEKTE SULAR ISINIRKEN TÜRKİYE DE CUMHURBAŞKANI RECEP TAYYİP ERDOĞAN'IN LİDERLİĞİNDE HEM KENDİ POZİSYONUNU TAHKİM EDİYOR HEM DE DÜNYA SİSTEMİNDE DAHA ETKİN BİR ROL OYNAYABİLECEĞİNİN İŞARETLERİNİ VERİYOR. AK PARTİ 7. OLAĞAN KONGRESİ'NDEKİ MESAJLAR VE ORTAYA KONULAN HEDEFLER BU ANLAMDA ÖNEMLİYDİ.

Murat Çetinmühürdar-TCCB/AA

AK Parti 24 Mart'ta 7. Olağan Büyük Kongresi'ni coşkuyla gerçekleştirdi. Başkan Erdoğan'ın konuşması "Büyük ve Güçlü Türkiye" idealinin 2023 hedeflerine, 2053 ve 2071 ufkuna odaklanmıştır. Erdoğan, demokrasiye, medeniyet nöbetini devralmaya, 2023'ü yeni bir başlangıç yapmaya ve yeni bir dünya düzeninin kurulmasına öncülük etmeye vurgular yaptı. Misyon dolu bu vurguları AK Parti'nin 19 yıllık iktidarındaki hizmetlerle sentezledi. Vesayetle ve terörle mücadeledeki başarılar ile reform kararlılığı, konuşmasının ana çerçevesini belirledi. Beş husus dikkatimi çekti: Cumhuriyetçi'ne verdiği önem, yeni anayasa vurgusu, dış politikadaki özgüven, kurucu bir unsur olarak aileye odaklanması ve parti yönetimindeki çeşitliliğe dayalı seferberlik.

Burada dış politika açısından bakıldığında Erdoğan'ın manifestosundaki ana motif, Türkiye'yi çıkardığı uluslararası üst ligde tahkim etme arzusu. Dostları artırma ve yeni sayfa açma çabaları, Türkiye'nin son yıllardaki hamlelerinin kazanımlarını koruma amaçlı. Hem Doğu'ya hem Batı'ya ait olma özgüveni, geleceğin dünya düzenini belirlemeye katkı iddiası ile harmanlanmıştı.

ABD-Çin Rekabeti

Erdoğan'ın dünya beşten büyüktür vurgusunu, küresel adaletsizlikler bağlamında hatırlatması ve Türkiye'nin önümüzdeki süreçte medeniyet nöbetini devralmaya hazır olduğunu dünyaya ilanı, büyük güçler rekabetinin arttığı bugünlerde belirtmesi önemliydi. Çünkü küresel ölçekte sıcak bir döneme girildiğinin işaretleri iyice belirginleşmeye başladı. Son zamanlarda uluslararası sistemin nereye gittiği en çok tartışılan konu. ABD hegemonyasındaki liberal düzen yıkıldığının herkes farkında. Washington'ın geri dönmesiyle yenilenmiş bir liberal düzen getirmesi beklenmiyor. Sistem tartışmasının merkezini ise ABD ve Çin arasındaki rekabet oluşturuyor. Trump dönemindeki ticaret savaşından itibaren Washington ve Pekin arasında yeni bir soğuk savaşın başladığından bahsedenler öne çıktı. Biden döneminin Pekin ile gerginlikle başlaması bu yaklaşımı güçlendiriyor. 18 Mart'taki Alaska zirvesinin atışmalı geçmesi, iki süper gücün soğuk savaşının kaçınılmaz olduğu fikrini besledi. Ancak ABD

 Joe Biden yönetimindeki ABD Dışişleri Bakanı Antony Blinken ile Beyaz Saray Ulusal Güvenlik Danışmanı Jake Sullivan, Çinli mevkidaşları ile Alaska'da ilk resmi nitelikteki görüşmelerini gerçekleştirdi. (Frederic J. Brown-AFP/Getty Images, 18 Mart 2021)

Erdoğan'ın "Dünya beşten büyüktür" vurgusunu, küresel adaletsizlikler bağlamında hatırlatması ve Türkiye'nin önümüzdeki süreçte medeniyet nöbetini devralmaya hazır olduğunu dünyaya ilanı, büyük güçler rekabetinin arttığı bugünlerde belirtmesi önemliydi. Çünkü küresel ölçekte sıcak bir döneme girildiğinin işaretleri iyice belirginleşmeye başladı. Son zamanlarda uluslararası sistemin nereye gittiği en çok tartışılan konu. ABD hegemonyasındaki liberal düzenin yıkıldığının herkes farkında.

ve Çin arasında Sovyet-ABD tipi, kapsamlı bir soğuk savaşın mümkün olmadığını ileri sürenler de mevcut. Thomas J. Christensen bunlardan birisi.

Yeni Soğuk Savaş mı?

Foreign Affairs'teki makalesinde Christensen, ABD ile Çin arasındaki rekabetin gerçek ve tehlikeli olduğunu kabul ettikten sonra Sovyetler Birliği ile olan Soğuk Savaş'tan üç konuda ayrıştığını belirtiyor.

Bir; ABD ve Çin, üçüncü tarafların kalbini kazanmak için küresel bir ideolojik savaş yürütmüyor. İki; günümüzün küreselleşmiş dünyası iki ayrılmış ekonomik bloka bölünemez. Üç; bugün ABD ve Çin dün kanlı vekalet savaşlarını (Kore, Vietnam gibi) içeren karşıt ittifak sistemlerine liderlik etmiyor. Pekin'in az sayıda müttefikini iki bloklu bir siyasete zorlama niyeti yok. Washington böyle bir yola girse Çin ile iyi ekonomik ilişkiler içerisindeki müttefiklerini yabancılaştırır. İkinci analizin daha isabetli olduğu görüşümdedir. Washington'un uzun yıllar sürece "Çin tehdidi" gündeminin, Pekin ile ilgili her şeyi soğuk savaş terminolojisi ile karşılayacağı ise açık. *The New York Times* gazetesi, Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi'nin Ortadoğu seyahatini (Suudi Arabistan, İran ve Türkiye dahil), Pekin'in "otokorasiler ittifakı" kurma arayışı olarak nitelendi. Elbette Biden'in "demokrasiler ittifakı" hamlesinin tam karşısında konumlandırarak... Çin, kapışmadan ne kadar uzakta durmaya çalışsa da ABD kaçınılmaz olanı daha erkene çekme çabasında. Çevreleme politikası yürürlükte. Pekin'in ticari imparatorluğunun unsurları da (Kuşak-Yol Girişimi, altyapı çalışmaları ve 5G gibi) hedefte olacak. Washington'un Pekin'i Asya-Pasifik'teki çevreleme çabaları daha etkili olabilir ancak Avrupa Birliği'ni (AB) ikna etmesi pek kolay görünmüyor. Nitekim NATO Dışişleri Bakanları toplantısına katılan Blinken, "ABD, müttefiklerini Çin konusunda 'ya biz ya onlar' seçeneğine zorlamayacak" ifadesini kullandı.

İki ve Çok Kutuplu Dünya

Bu haliyle uluslararası sistem, Richard H. Naas ve Charles Kupchan tabiriyle aynı anda hem iki kutuplu hem çok kutuplu olma özellikleri gösteriyor. ABD ve Çin arasındaki jeopolitik ve ideolojik rekabetin tüm dünyayı kapsamı beklenmiyor. AB, Rusya, Hindistan, Brezilya, Endonezya, Nijerya, Türkiye ve Güney Afrika gibi ülkeler otonomilerini koruyarak denge siyaseti yürütecekler. Washington ve Pekin'in istikrarsız bölgelerinden uzak durması da bölgesel güçlere alan açacak. Cumhurbaşkanı Erdoğan liderliğindeki Türkiye yeni dönem büyük güç rekabetinin getireceği imkanları en fazla değerlendiren ülke konumunda olacak. Kongrede dış politika bağlamında yapılan değerlendirmeler de bunun tezahürüydü.

Küresel Ölçekte Mücadele

Burada güçler rekabetinin nasıl seyredeceği de önemli. ABD denkleme sadece Çin'i değil Rusya'yı da oturtmuş durumda. Yapılan açıklamalar bunun habercisi. Bu bağlamda ABD'nin yeni yönetimi "değer" temelli açıklamaları ile gündemde. Geçen ay Başkan Biden, geniş kapsamlı ilk röportajında Rusya Federasyonu lideri Putin'e "katil" diyerek "bedel ödetmekten" bahsetti. Biden'in Kremlin'in 2020 ABD seçimlerine Trump lehine müdahil olmasından duyduğu rahatsızlık malum. "Putin'in ruhu yok" cümlesine de sahip çıkan Biden'in bu ağır sıfatı kullanması Moskova'nın muhalifleri öldürtmesi ya da Taliban'a para vererek Afganistan'daki ABD askerlerini öldürtmesiyle irtibatlı muhtemelen. Benzer "değer temelli" bir tepki Dışişleri Bakanı Blinken'in Alaska'daki Çinli mevkidaşı ile görüşmesindeki konuşmada yer aldı. Blinken, basına açık kısa konuşmasında Çin'in Sincan, Hong Kong ve Tayvan'da uyguladığı politikaların, ABD'ye yönelik siber saldırıların ve onun müttefiklerine karşı uygulanan ekonomik baskıların görüşüleceğini söyledi. Japonya ve Güney Kore seyahatinden gelen Blinken'in Alaska'da Pekin'in "kurallara dayalı düzeni

tehdit ettiğini" söylemesi, ABD ve Çin arasındaki gerginliğin yeni düzlemine işaret etti. Halbuki Biden yönetimi Çin ile ilişkilerde reset arayışını dile getiriyordu. Çerçeveyi "ABD-Çin ilişkilerinin gerektiği yerde rekabetçi, mümkün olduğu yerde iş birliği ve mecbur kalınırsa da hasmane olması" şeklinde formüle etmişti. Çin tarafının Blinken'a cevabı ise Pekin'in "kurallara dayalı" uluslararası düzeni değil, "Birleşmiş Milletler (BM) merkezli ve uluslararası hukuk temelli" bir uluslararası düzeni tanıdığıydı. Bir anlamda BM sisteminin büyük güçlerin çıkarlarının dengesine oturduğunu hatırlattı. Ayrıca Pekin, Washington'a Soğuk Savaş zihniyetinden kurtulmayı ve sıfır toplamlı oyun yaklaşımından vazgeçmeyi tavsiye etti.

Yeni Bir Sentez Mümkün mü?

Çin ve Rusya tarafının ABD'li yetkililere, siyahilere yaptıklarından bahsederek "kendi demokrasine bak" cevabı vermesi şaşırtıcı değildi. Dahası, Biden yönetimi bu tür karşılıklardan rahatsız da değil. Zira Trump dönemindeki demokrasi sorunlarını kabul etmeyi iç konsolidasyon için kullanıyor. Biden yönetimi dışarıdaysa "değerler" ile "büyük güç rekabeti" arasında yeni bir sentezin peşinde. Rusya ve Çin'e aynı anda yapılan ağır eleştirilerin ürettiği gerilimler bilinçli tercihlerin sonucu. Washington baskı ve gerilim politikası takip ediyor. Belli ki, Covid-19 salgını ile mücadele ve iklim değişikliği gibi konuların büyük güçler arasında oluşturacağı iş birliği temelinin zayıf görüyor. "Demokrasi ve insan hakları" söylemini müttefikleri toparlayacak bir zemin olarak kullanmakta ısrarcı. Biden yönetimi, Rusya'ya karşı Transatlantik İttifakı, Çin'e karşı da Asya-Pasifik'teki müttefikleri "değer temelli bloklaşma" ile sağlama niyetinde. Hatta Avrupalı müttefikler "değer" temelinde Çin'e karşı konumlandırılacak. Rusya'nın Kuzey Akım 2 projesi de Doğu Avrupa üzerindeki siyasi-askeri baskısı da demokrasi-otoriter rejim ayrımıyla meşrulaştırılacak. Çin'in tüm dünyaya

yayılan ticari imparatorluğu da 5G teknolojisi de benzer bir dille mahkum edilecek. Etiketlemenin somut hedefleri ise Putin ve Çin Komünist Partisi olacak.

Türkiye Pozisyonunu Tahkim Ediyor

Washington'da ABD ve Çin arasındaki büyük güç rekabetinin sadece menfaatlerin çekişmesi ile kazanılamayacağı, aynı zamanda değerler ve moralite bağlamında bir kavga olduğu fikri yaygınlaşıyor. Buna bir örnek olarak Foreign Affairs'te Hal Brands ve Zack Cooper'ın 16 Mart'ta yayımlanan makalesini verebilirim. Bu yaklaşımın sorunu şu ki, ABD'nin bu kadar karmaşık güç ve menfaat dünyasını "demokratik değerler" etrafında örgütlemesi için Avrupa ve Asya'daki müttefiklerinin ciddi angajmanına ihtiyacı var. Söz konusu ülkeler, ABD'nin milli çıkarları lehine kendi milli çıkarlarını ikinci plana atacak ölçüde "Rus ve Çin tehdidini" amansız görmüyor olabilirler. Washington'un, çıkarların reel dünyasında azından büyük aktörleri tatmin edecek ortaklaşmayı da sağlaması lazım. Ayrıca değerler yoluyla bile olsa ABD'nin çifte sınırlama yapabilecek kapasitede olmadığı görüşündeyim. Birisini, Rusya ya da Çin, seçmek zorunda, aksi durumda çifte başarısızlık kesin.

Dolayısıyla önümüzdeki süreçte ABD ile Çin ve Rusya arasında farklı bağlamlardaki mücadelesi yeni görünüm alarak devam edecek. Bu mücadelenin nereye evrileceğini zaman gösterecek. Küresel ölçekte sular ısınırken Türkiye de Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın liderliğinde hem kendi pozisyonunu tahkim ediyor hem de dünya sisteminde daha etkin bir rol oynayabileceğinin işaretlerini veriyor. AK Parti 7. Olağan Kongresi'ndeki mesajlar ve ortaya konulan hedefler bu anlamda önemliydi. Ankara'nın devam eden küresel güçler rekabetinde aktörlerin hepsiyle bir taraftan ilişki kurması diğer taraftan ise kendi çıkarlarını koruyacak şekilde dengeli bir politika sürdürmesi, dönemsel olarak gerilimler oluştursa da yoluna devam ediyor. **■**

Dış politika açısından bakıldığında Erdoğan'ın manifesto-sundaki ana motif, Türkiye'yi çıkardığı uluslararası üst ligde tahkim etme arzusu. Dostları artırma ve yeni sayfa açma çabaları, Türkiye'nin son yıllardaki hamlelerinin kazanımlarını koruma amaçlı. Hem Doğu'ya hem Batı'ya ait olma özgüveni, geleceğin dünya düzenini belirlemeye katkı iddiası ile harmanlamıştı.